

โรคลิ้นหัวใจพิการรูห์มาติก

แพทย์หญิงจาดศรี ประจวบเหมาะ¹

ถาม ดิฉันอายุ 30 ปี ในช่วง 2 ปีนี้ รู้สึกเหนื่อยเวลาออกกำลังกาย ต้องหยุดพักก่อนจึงจะออกกำลังกายต่อไปได้ เคยไม่สบายเป็นไข้ ปวดข้อมากจนเดินไม่ได้ ต้องหยุดเรียน เป็นอยู่ราวๆ 2 เดือน ก็หายเป็นปกติ หลังจากนั้นก็มีปวดข้ออีกแต่ไม่มากเหมือนครั้งแรก กินยาแก้ปวดก็หาย และสบายดีเรื่อยมา ดิฉันจะเป็นโรคหัวใจหรือเปล่า ?

ตอบ จากประวัติและอาการที่เล่ามาว่าท่านมีอาการเหนื่อยง่ายขึ้น เมื่อออกกำลังกายถึงกับต้องหยุดพักเป็นระยะๆ อาการนี้เนื่องจากโรคหัวใจ ส่วนอาการปวดข้อมากจนเดินไม่ได้ ที่เป็นอยู่ประมาณ 2 เดือน ก็หายเป็นปกติ และกลับมีอาการคล้ายการเจ็บป่วยครั้งแรกแต่ไม่รุนแรงเท่าซ้ำอีก และสบายดีเรื่อยมาเมื่อครั้งเป็นเด็กนักเรียน อาการดังกล่าวน่าจะเป็นอาการข้ออักเสบเนื่องจากไขรูห์มาติกมากกว่าโรคอื่นๆ โรคนี้เมื่อเป็นจะมีอาการข้ออักเสบเกิดขึ้นกับหลายอวัยวะ เช่น ที่หัวใจ สมอ ข้อ ฯลฯ แต่จะแสดงอาการให้เห็นกับระบบใดระบบหนึ่งที่เป็นมาก เช่น เป็นที่ข้อมากก็มีอาการปวดตามข้อเกิดขึ้น พร้อมๆ กับการอักเสบของข้อก็อาจมีอาการอักเสบที่หัวใจเกิดร่วมด้วย แต่ที่หัวใจอาจไม่รุนแรงจนแสดงอาการให้เห็นได้ หลังจากการอักเสบหายเป็นปกติแล้ว ส่วนผิดปกติในระบบอื่นๆ จะหายหมดไป คงตรวจพบได้แต่ที่ระบบหัวใจและหลอดเลือดเท่านั้น ผลของการอักเสบจะทำให้เกิดมีแผลเป็นและมีความผิดปกติโดยเฉพาะที่ลิ้นหัวใจเกิดขึ้น เมื่อเวลาผ่านไปอาจมีการอักเสบเกิดซ้ำอีกหลายๆ ครั้ง ทำให้หัวใจพิการมากขึ้นจนทำให้มีอาการของโรคหัวใจ เช่น อาการเหนื่อยง่ายเมื่อออกกำลังกาย อาการเหนื่อยง่ายดังกล่าวอาจเป็นจากโรคอื่นก็ได้ แต่ถ้าเป็นจากโรคหัวใจก็น่าจะเป็นจากโรคลิ้นหัวใจพิการเนื่องจากไขรูห์มาติก

ถาม โรคลิ้นหัวใจพิการไขรูห์มาติกพบได้มากน้อยเพียงใด มีอาการอะไรที่จะช่วยให้นึกถึงว่าอาจเป็นโรคนี้ ?

ตอบ โรคนี้ยังพบได้บ่อยในประเทศไทย มีผู้ศึกษาพบว่าในเด็กอายุ 6-13 ปี มีความชุกประมาณเกือบ 2 คนในหนึ่งพันคน จากข้อมูลสถิติที่รวบรวมจากโรงพยาบาลต่างๆ พบว่า ประมาณร้อยละ 20 ถึง 30 ของผู้ป่วยโรคหัวใจที่รับไว้รักษาในโรงพยาบาลเป็นผู้ป่วยโรคลิ้นหัวใจพิการเนื่องจากไขรูห์มาติก

โรคลิ้นหัวใจพิการไขรูห์มาติกนี้จะปรากฏอาการหลังจากเป็นไขรูห์มาติก แล้วหลายเดือนหรือหลายปี โรคนี้จึงพบได้บ่อยในผู้ใหญ่ และพบในเด็กโต ความพิการของลิ้นหัวใจที่พบอาจมีลิ้นตีบหรือลิ้นรั่วหรือมีทั้งสองอย่างร่วมกัน ลิ้นหัวใจที่เป็นบ่อยที่สุดคือ ลิ้นหัวใจไมตรัลซึ่งเป็นลิ้นกั้นระหว่างห้องบน

ซ้ายของหัวใจและห้องล่างซ้ายของหัวใจ รองลงไปคือลิ้นหัวใจเอออร์ติคซึ่งกั้นระหว่างห้องล่างซ้ายของหัวใจและหลอดเลือดเอออร์ตา อาการที่เกิดขึ้นมีเหนื่อยง่าย เวลาออกกำลังกาย อ่อนเพลีย ไอเรื้อรัง มักไอเวลากลางคืน ไอแห้ง มีอาการใจสั่น ไอเป็นเลือด เป็นลมไม่รู้สึกตัว เจ็บหน้าอกหลอดเลือดที่คอเต้นแรง ผอมแห้ง มีอาการบวม หอบเหนื่อยนอนราบไม่ได้ เมื่อตรวจร่างกายแพทย์จะฟังได้เสียงฟู่ๆ ซึ่งบ่งบอกถึงความผิดปกติของลิ้นหัวใจ การตรวจเพิ่มเติมทางห้องปฏิบัติการ เช่น การตรวจคลื่นเสียงสะท้อนหัวใจความถี่สูงหรือที่มักเรียกสั้นๆ ว่า ตรวจเอ็คโค (Echo) จะช่วยบอกถึงรายละเอียดของความผิดปกติของหัวใจ

ถาม เมื่อเป็นโรคลิ้นหัวใจรั่วหรือตีบแล้วจะปฏิบัติอย่างไร ?

ตอบ การปฏิบัติตัวโดยทั่วไป ควรหลีกเลี่ยงการออกกำลังกายที่มากเกินไป ระวังการติดเชื้อที่คอหอย ระวังอาหารที่ปนเปื้อนเชื้อแบคทีเรีย รับประทานอาหารที่สุกสะอาด หลีกเลี่ยงการเข้าไปในบริเวณที่มีผู้คนแออัดเพราะจะมีโอกาสได้รับเชื้อที่เป็นสาเหตุของการเจ็บคอได้มากขึ้น เมื่อมีอาการเจ็บคอ เป็นไข้ให้รีบไปปรึกษาแพทย์เพื่อรับการตรวจรักษาที่ถูกต้องและรับประทานยาให้ครบตามแพทย์สั่ง ไปรับการตรวจและติดตามการดำเนินของโรคตามแพทย์นัด ที่สำคัญที่สุดคือต้องไปรับการป้องกันการเป็นไขรูห์มาติกซ้ำตามคำแนะนำของแพทย์อย่างเคร่งครัดอีกด้วย นอกจากการป้องกันการกลับของไขรูห์มาติก หรือ ผู้ป่วยที่มีลิ้นหัวใจพิการ จำเป็นต้องได้รับการป้องกันและการติดเชื้อด้วยยาต้านจุลชีพที่เหมาะสมเมื่อมีการทำฟันหรือทำผ่าตัดทุกครั้ง ดังนั้นการรักษาสุขภาพของฟันและเหงือกให้อยู่ในสภาพที่ดีจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องปฏิบัติ

¹ ศูนย์หัวใจกรุงเทพ โรงพยาบาลกรุงเทพ กรุงเทพฯ 10320

ถาม จะรักษาโรคคลื่นหัวใจพิการจากไข้รูห์มาติกอย่างไรจึงจะหาย

ตอบ โรคคลื่นหัวใจพิการจากไข้รูห์มาติกเป็นโรคเรื้อรังรักษาให้หายขาดได้ยาก ในกลุ่มที่มีคลื่นหัวใจไม่ตรัสร่วมาแต่แรกและเป็นไม่รุนแรงมาก ถ้ามารับการป้องกันการเป็นไข้รูห์มาติกซ้ำอย่างสม่ำเสมอก็อาจมีโอกาหายได้ แต่ในรายที่เป็นคลื่นหัวใจไม่ตรัสร่วหรือเป็นโรคของคลื่นหัวใจเอออร์ติก การป้องกันรักษาจะช่วยให้คลื่นไม่ตีบหรือร่วมากขึ้น แต่ไม่มีโอกาหาย

ถ้ามีอาการทางหัวใจเกิดขึ้นแล้ว การรักษาขั้นต้นจะเป็นการรักษาด้วยยาเพื่อประคับประคองอาการไม่ให้มากขึ้น ถ้ารักษาด้วยยาเต็มที่แล้วยังมีอาการต่างๆ เพิ่มขึ้นจนไม่สามารถดำเนินชีวิตตามปกติได้ ต้องใช้การผ่าตัดโดยการรักษาขยายคลื่นหัวใจที่ตีบให้กว้างขึ้น ซ่อมแซมคลื่นหัวใจที่รั่วให้ดีขึ้น หรือใส่ลิ้นหัวใจเทียมแทนลิ้นหัวใจที่เสียไปมากจนซ่อมไม่ได้แล้ว จะช่วยให้อาการต่างๆ ดีขึ้นจนกลับไปใช้ชีวิตได้คล้ายกับคนปกติ นอกจากผ่าตัดรักษาแล้วในกลุ่มที่มีคลื่นหัวใจตีบการรักษาโดยการขยายลิ้นหัวใจด้วยบอลลูนโดยไม่ต้องผ่าตัดเปิดหน้าอกจะช่วยให้อาการดีขึ้นและยืดเวลาการผ่าตัดซ่อมแซมหรือเปลี่ยนลิ้นหัวใจเทียมออกไปได้ ผู้ป่วยที่ได้รับการผ่าตัดซ่อมแซมหรือเปลี่ยนลิ้นหัวใจแล้วในระยะหลังการผ่าตัดก็ยังจำเป็นต้องรับการป้องกันการเป็นไข้รูห์มาติกซ้ำต่อไปจนตลอดชีวิต

ถาม โรคไข้รูห์มาติกเกิดขึ้นได้อย่างไร มีอาการอะไรบ้างที่จะทำให้นึกถึงว่าอาจเป็นไข้รูห์มาติก ?

ตอบ สาเหตุและการเกิดที่แท้จริงยังไม่ทราบ แต่พบว่าโรคไข้รูห์มาติกมักเกิดตามหลังโรคคออักเสบจากเชื้อสเตรป. (สเตรปโตค็อกคัส) ประมาณร้อยละ 1-3 ของผู้ป่วยที่เป็นโรคคออักเสบชนิดนี้มีโอกาสเป็นไข้รูห์มาติกได้ โรคนี้พบได้บ่อยในเด็กอายุระหว่าง 5-15 ปี เป็นได้ทั้งเด็กชายและเด็กหญิง อาการจะเกิดขึ้นเมื่อประมาณ 2-3 สัปดาห์หลังจากโรคคออักเสบหายแล้ว เด็กจะกลับมีไข้ขึ้นอีกไข้ที่ขึ้นจะไม่สูงมากประมาณ 102-104 องศาฟาเรนไฮท์ และจะมีไข้ขึ้นอยู่นาน 2-3 สัปดาห์ พร้อมๆ กับอาการไข้จะมีอาการอื่นๆ ร่วมด้วย ที่พบบ่อยๆ จะมี

อาการทางข้อ อาจปวดข้อเฉยๆ โดยไม่มีอาการบวมแดง ร้อนหรือเจ็บเวลาถูกตอกก็ได้ หรือมีอาการข้ออักเสบชัดเจน ข้อที่เป็นมักเป็นกับข้อใหญ่ๆ เช่น ข้อมือ ข้อศอก ข้อเท้า ข้อเข่า

อาการทางหัวใจ อาจมีอาการเจ็บหน้าอก แน่น หายใจลำบาก เหนื่อยหอบ เวลาออกกำลังกาย อ่อนเพลีย มองดูซีดเขียว

อาการทางระบบประสาท เด็กที่มีอาการทางระบบประสาทอาจจะถูกครุ บิดา มารดา หรือผู้ปกครองลงโทษโดยเข้าใจผิดว่าแสดงกิริยาที่ไม่เหมาะสม คือมีหน้าตาแขนขากระตุกยึกยัก ลักษณะคล้ายรำลระคร เขียนหนังสือไม่เป็นตัวหยาบจับของพลัดตกจากมือไม่โหวดหงิดง่าย ถ้าเป็นมากๆ อาจถึงกับลุกนั่งเดินเหินไม่ได้

อาการทางผิวหนัง มีผื่นขึ้นลักษณะคล้ายลมพิษตามลำตัว และแขนขา ผื่นนี้จะไม่คัน ขึ้นและยุบและขึ้นอีกติดต่อกันเป็นเวลาหลายวัน มีปุ่มแข็งๆ ขึ้นตามบริเวณหน้าผาก ศรีษะหรือใกล้ๆ ข้อ ปุ่มนี้มีขนาดต่างๆ กันพบเป็นกระจุกและไม่เจ็บปวด

อาการต่างๆ ของไข้รูห์มาติกนี้จะเป็นอยู่นานตั้งแต่ 6-24 สัปดาห์ และอาจหายเองได้แม้ไม่ได้รับการรักษา หรืออาจมีอันตรายถึงแก่ชีวิตได้ถ้าการอักเสบที่หัวใจรุนแรงมาก ดังนั้นถ้าสงสัยว่าบุตรหลานของท่านเป็นไข้รูห์มาติกเพราะมีอาการหลายๆ อย่างแสดงอาการ ก็สมควรที่จะนำบุตรหลานของท่านไปให้แพทย์ตรวจวินิจฉัยเพื่อการรักษาที่ถูกต้องต่อไป

ถาม จะมีทางป้องกันไม่ให้เป็นไข้รูห์มาติกได้หรือไม่ ?

ตอบ สามารถทำได้ ทั้งนี้เพราะไข้รูห์มาติกมักเกิดตามหลังโรคคออักเสบจากเชื้อสเตรป. ถ้าตรวจพบผู้ที่เป็นโรคจากเชื้อนี้และให้การรักษาที่ถูกต้องทันที ก็จะไม่เป็นไข้รูห์มาติก อาการที่จะทำให้สงสัยว่าอาจเป็นโรคคออักเสบจากเชื้อสเตรป. ได้แก่มีไข้สูง หนาวสั่น ปวดศรีษะ ปวดเมื่อยตัว เจ็บคอมากจนกลืนไม่ได้ มีต่อมน้ำเหลืองที่ข้างคอโตขึ้นและกดเจ็บ อาจมีผื่นแดงละเอียดๆ เหมือนสาไ้ขึ้นที่หน้าตามตัวและแขนขา เมื่อผื่นยุบหายไป ผิวหนังจะลอก การรักษาโรคคออักเสบจากเชื้อสเตรป. ที่ถูกต้องแพทย์จะให้ยาต้านจุลชีพฆ่าเชื้อให้หมดเพื่อป้องกันไข้รูห์มาติก ยาที่ใช้ได้ผลดีและราคาถูกคือเพนิซิลิน อาจให้โดยการฉีดหรือรับประทาน ถ้ารับประทานเพนิซิลินต้องรับประทานให้ครบ 10 วันตามสั่ง แม้จะรู้สึกหายสบายดีแล้วก็ตาม มิฉะนั้นจะมีโอกาสเป็นไข้รูห์มาติกได้ ในกรณีนี้แพทย์จะให้ยาต้านจุลชีพชนิดอื่นที่เหมาะสมแทนเป็นเวลา 10 วันเช่นเดียวกัน

สำหรับผู้ที่เคยป่วยโรคไข้วรู่ห้มาติคมาแล้ว ความสำคัญอยู่ที่การป้องกันไม่ให้เกิดเป็นโรคซ้ำอีกหลังจากเป็นครั้งแรก ยาที่ใช้ป้องกันที่ได้ผลดีและใช้เป็นประจำคือ เพนิซิลลิน โดยการฉีดยาเพนิซิลลินเข้ากล้ามเนื้อทุก 3-4 สัปดาห์ หรือโดยการรับประทานยาเม็ดเพนิซิลลิน วันละ 2 ครั้งเช้า-เย็น ในกรณีที่แพ้เพนิซิลลิน ยาปฏิชีวนะที่ใช้แทนได้แก่ ยาากลุ่มซัลฟา (Sulfa หรือ Erythromycin)

ถาม ทำไมจะต้องป้องกันการเป็นไข้วรู่ห้มาติคซ้ำในเมื่อสบายดีแล้ว ?

ตอบ ก่อนอื่นต้องขอเรียนให้ทราบว่ โรคไข้วรู่ห้มาติคนั้นเป็นโรคที่มักเป็นซ้ำแล้วซ้ำอีกโดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใน 5 ปี หลังจากเป็นครั้งแรกแล้วจะค่อยๆ ลดลง เมื่อได้รับเชื้อสเตร็ป.เข้าไปอีกครั้ง โอกาสที่จะเป็นไข้วรู่ห้มาติคซ้ำจะสูงถึงร้อยละ 50 อาการของโรคจะคล้ายๆ กับที่เป็นครั้งแรก ทุกครั้งที่เป็นไข้วรู่ห้มาติคจะมีอาการอักเสบเกิดขึ้นกับอวัยวะต่างๆ ในร่างกาย อวัยวะที่เป็นบ่อยได้แก่ ข้อ หัวใจและสมอง หลังจากการอักเสบทุเลาลงแล้ว อวัยวะสำคัญที่คงมีพยาธิสภาพเหลือค้างอยู่ให้เห็นได้ชัดเจนและก่อให้เกิดปัญหา คือที่หัวใจแห่งเดียว ถ้ากลับเป็นไข้วรู่ห้มาติคซ้ำบ่อยครั้งเท่าใด โรคที่หัวใจก็จะมีมากขึ้นเท่านั้น จนไม่มีโอกาสที่จะหายจากโรคนี้ และถ้าเป็นมากจนถึงขนาดที่ควบคุมรักษาอาการด้วยยาไม่ได้ผลแล้ว ก็จำเป็นต้องรักษาโดยการผ่าตัดซ่อมหรือเปลี่ยนลิ้นที่เป็นโรคด้วยลิ้นหัวใจเทียมตามความเหมาะสม การผ่าตัดรักษาเป็นการรักษาอาการและความผิดปกติของลิ้นหัวใจโดยเฉพาะเท่านั้น ในแง่ของการรักษาอาการไข้วรู่ห้มาติคยังต้องได้รับการป้องกันการเกิดไข้วรู่ห้มาติคซ้ำอย่างสม่ำเสมอและตลอดไป เพื่อไม่ให้เกิดเป็นโรคที่ลิ้นหัวใจลิ้นอื่นๆ และไม่ให้เกิดการอักเสบของเยื่อหูหัวใจและกล้ามเนื้อหัวใจอีกด้วย

ถาม โรคไข้วรู่ห้มาติคเป็นแล้วหายขาดหรือไม่

ตอบ โรคไข้วรู่ห้มาติคเป็นแล้วหายขาดได้ถ้าไม่เกิดมีโรคลิ้นหัวใจพิการด้วย ถ้าต้องการให้หายขาดก็ต้องไปรับการรักษาป้องกันการเป็นไข้วรู่ห้มาติคซ้ำอย่างสม่ำเสมอตามคำแนะนำของแพทย์